SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 3
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

INGLIZ TILIDAGI O‘ZLASHMA SO‘ZLARNI O‘RGATISHNING LINGVOMADANIY JIHATLARI

Abduxalimova Adibaxon Abdug'ani qizi

Buxoro xalqaro universiteti
Lingvistika (ingliz-tili) magistranti

Annotatsiya
Mazkur maqolada ingliz tilidan o‘zbek tiliga kirib kelayotgan o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatish jarayonining lingvomadaniy jihatlari tadqiq etilgan. O‘zlashma birliklarning faqat leksik ma’nosini emas, balki ular bilan bog‘liq bo‘lgan madaniy, ijtimoiy va kommunikativ mazmunni ham o‘zlashtirish zarurligi asoslangan. Ingliz tilidagi o‘zlashmalarning o‘zbek tilidagi qo‘llanish xususiyatlari, semantik transformatsiyasi, madaniy konnotatsiyasi hamda zamonaviy kommunikativ muhitda tutgan o‘rni tahlil qilingan. Tadqiqotda lingvomadaniy yondashuv asosida o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishning samarali usullari taklif etilib, autentik matnlar, kontekstual topshiriqlar, qiyosiy tahlil va madaniy kommentariyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning lingvistik kompetensiyasi bilan bir qatorda lingvomadaniy kompetensiyasini rivojlantirish o‘zlashma so‘zlarni to‘g‘ri va maqsadga muvofiq qo‘llashning muhim sharti sifatida baholangan.

Kalit so‘zlar
O‘zlashma so‘zlar, ingliz tili, lingvomadaniyat, lingvomadaniy kompetensiya, leksik birlik, madaniy konnotatsiya, til va madaniyat, kommunikativ kompetensiya, ingliz tili o‘qitish metodikasi.

KIRISH

Globallashuv, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kengayishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi va ingliz tilining xalqaro kommunikatsiyadagi mavqei natijasida turli tillar o‘rtasidagi leksik aloqalar sezilarli darajada kuchaymoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, biznes, marketing, ta’lim, ommaviy axborot vositalari va kundalik kommunikatsiya sohalarida ingliz tilidan kirib

kelayotgan so‘zlar boshqa tillarning lug‘at tarkibida faol qo‘llanmoqda. David Crystal ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasiga aylanish jarayonini uning tarixiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillari bilan bog‘laydi. Uning fikricha, ingliz tilining global mavqei tilning boshqa tillar bilan aloqasini ham kuchaytirib, yangi til shakllari va leksik birliklarning yuzaga kelishiga zamin yaratadi [1].

Tilga kirib kelayotgan o‘zlashma birliklarni o‘rganish masalasi faqat leksikologik yoki tarjimashunoslik muammosi sifatida qaralmasligi lozim. Chunki har qanday so‘z muayyan ijtimoiy tajriba, tarixiy jarayon, kommunikativ vaziyat va madaniy tasavvurlar bilan bog‘liq holda shakllanadi. Claire Kramsch *Language and Culture* asarida til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy aloqani alohida ta’kidlab, ma’noning ijtimoiy kontekst va madaniy tajribadan ajralgan holda to‘liq anglanmasligini ko‘rsatadi [2].

Shu nuqtayi nazardan, ingliz tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan yoki o‘zlashayotgan birliklarni o‘qitishda ularning lug‘aviy ekvivalentini berish bilan cheklanib qolish yetarli emas. Masalan, *startup, networking, deadline, feedback, branding, marketing, online, influencer, streaming, coworking* kabi birliklarning ma’nosini o‘quvchiga faqat o‘zbekcha muqobil orqali tushuntirish ushbu birliklarning real kommunikativ mazmunini to‘liq ochib bermasligi mumkin. So‘zning qanday ijtimoiy muhitda yuzaga kelgani, qaysi sohada keng qo‘llanishi, qanday kommunikativ vazifani bajarishi va o‘zbek tilidagi qo‘llanishida qanday ma’no o‘zgarishlariga uchrashi ham o‘rganilishi zarur.

O‘zlashma so‘zlarning til tizimiga kirib kelishi til kontaktining tabiiy natijasi hisoblanadi. Philip Durkin *The Oxford Guide to Etymology* asarida leksik o‘zlashuvni so‘zlarning tillar o‘rtasidagi aloqa natijasida bir tildan boshqasiga o‘tishi bilan bog‘liq murakkab jarayon sifatida ko‘rib, bunda shakl, ma’no va ijtimoiy-madaniy omillarning o‘zaro ta’sirini ko‘rsatadi [3].

O‘zlashma birliklarning ta’lim jarayonida o‘rganilishi esa yanada murakkab masaladir. Chunki o‘quvchi yangi so‘zni eslab qolish bilan birga uning qo‘llanish chegaralari, uslubiy xususiyatlari, madaniy mazmuni va kommunikativ vazifasini ham tushunishi kerak. Shu sababli zamonaviy xorijiy til ta’limida lingvistik kompetensiya bilan bir qatorda madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga katta e’tibor berilmoqda. Michael Byram xorijiy til ta’limi o‘quvchini faqat grammatik va leksik

jihatdan to‘g‘ri gapirishga emas, balki boshqa madaniy guruh vakillari bilan mazmunli muloqot qila olishga tayyorlashi kerakligini ta’kidlaydi [4].

Demak, ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatish jarayonida lingvomadaniy yondashuvdan foydalanish o‘quvchilarning so‘z boyligini kengaytirish bilan bir qatorda ularning turli madaniy kontekstlarni tushunish, kommunikativ vaziyatni to‘g‘ri baholash va o‘zlashma birliklardan maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishning lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash hamda ularni ta’lim jarayonida samarali o‘zlashtirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlarni asoslashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarning lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash, til va madaniyat munosabatini nazariy jihatdan yoritish, o‘zlashma birliklarning semantik va kommunikativ xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularni o‘qitishning samarali usullarini ishlab chiqishni nazarda tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatish masalasi tilshunoslik, sotsiolingvistika, lingvomadaniyatshunoslik va xorijiy til o‘qitish metodikasi kesishmasida o‘rganiladi. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy qarashlarni shartli ravishda uch guruhga ajratish mumkin: o‘zlashuv va til kontakti nazariyasiga oid tadqiqotlar, til va madaniyat munosabatini yorituvchi tadqiqotlar hamda lug‘at va madaniyatlararo kompetensiyani o‘qitishga bag‘ishlangan metodik tadqiqotlar.

Einar Haugenning The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior asari til kontaktlari va o‘zlashuv jarayonlarini o‘rganishda muhim nazariy manbalardan biridir. Haugen ikki tillilik sharoitida bir tildagi birliklarning boshqa tilga o‘tishi, ularning yangi til tizimida moslashishi va qo‘llanishi masalalarini tahlil qiladi. Asarning “Bilingualism and Borrowing” qismi bevosita o‘zlashuv hodisasiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda til kontaktining leksik tizimga ta’siri ko‘rsatiladi [5].

Philip Durkin The Oxford Guide to Etymology asarida leksik o‘zlashuvning mexanizmlarini alohida boblarda tahlil qiladi. Xususan, “Lexical borrowing” va “The mechanisms of borrowing” bo‘limlarida so‘zlarning boshqa tillardan o‘zlashtirilishi,

shakl va ma’no o‘zgarishlari hamda til kontaktining tarixiy sharoitlari yoritilgan [3]. Durkinning ushbu qarashlari o‘zlashma so‘zlarni o‘qitishda ularning etimologik kelib chiqishini tushuntirish o‘quvchiga so‘zning zamonaviy ma’nosini chuqurroq anglashga yordam berishini ko‘rsatadi.

Durkinning Borrowed Words: A History of Loanwords in English asarida esa ingliz tilidagi o‘zlashmalarning tarixiy rivojlanishi tizimli ravishda tadqiq qilingan. Olim ingliz lug‘at tarkibining shakllanishida turli tillar bilan aloqalar muhim rol o‘ynaganini ko‘rsatadi. Asarda ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarning tarixiy qatlamlari va ularning shakllanish jarayonlari keng yoritilgan [6].

Claire Kramschning Language and Culture asari tadqiqotimiz uchun lingvomadaniy jihatdan alohida ahamiyatga ega. Kramsch tilni madaniyatdan ajratib o‘rganish mumkin emasligini ta’kidlab, ma’no ijtimoiy va madaniy kontekst bilan chambarchas bog‘liqligini asoslaydi. Asarda “The relationship of language and culture”, “Meaning as action” hamda “Language and cultural identity” kabi bo‘limlar orqali til birliklarining madaniy mazmuni ochib berilgan [2].

Michael Agar Language Shock: Understanding the Culture of Conversation asarida til va madaniyatning o‘zaro aloqasini “languaculture” tushunchasi orqali talqin qiladi. Uning qarashlariga ko‘ra, til birliklari insonning ijtimoiy tajribasi va madaniy qarashlarini ifodalash bilan birga, kommunikativ vaziyatni anglash vositasi ham hisoblanadi [7]. Bu yondashuv o‘zlashma so‘zlarni faqat lug‘at birliklari sifatida emas, balki muayyan madaniy tajribani tashuvchi birliklar sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Michael Byram Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence asarida xorijiy til ta’limida madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning nazariy va metodik asoslarini ishlab chiqqan. Byramning fikricha, xorijiy tilni o‘rganuvchi shaxs til vositalaridan foydalanish bilan birga boshqa madaniyat vakillarining qadriyatlari, xulq-atvori va kommunikativ me’yorlarini ham tushunishi lozim [4].

Byram va Kramschning “Why Is It so Difficult to Teach Language as Culture?” maqolasida tilni madaniyat sifatida o‘qitish masalasi alohida muammo sifatida ko‘tarilgan. Mualliflar til o‘rgatishda faqat “til va madaniyat”ni alohida komponentlar

sifatida emas, balki tilning o‘zida mujassam bo‘lgan madaniy ma’nolarni o‘rgatish zarurligini asoslaydilar [8].

Lug‘at o‘rgatish metodikasi bo‘yicha Norbert Schmitt Vocabulary in Language Teaching asarida yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish jarayonini tizimli ravishda ko‘rib chiqadi. Schmittning tadqiqotlarida so‘z ma’nosini anglash, kontekstda qo‘llash, takrorlash va leksik bilimning turli komponentlarini rivojlantirish masalalari muhim o‘rin tutadi [9].

I.S.P. Nation Learning Vocabulary in Another Language asarida lug‘at o‘rgatishning nazariy va amaliy masalalarini keng tahlil qiladi. Nation so‘zlarni o‘rgatishda ularning shakli, ma’nosi va qo‘llanishini o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. U kontekst asosida ma’noni tushuntirish, takrorlash va turli faoliyatlar orqali so‘zlarni mustahkamlashga e’tibor qaratadi [10].

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘zlashma so‘zlarni o‘rganishda ularning kelib chiqishi, shakli va ma’nosi bilan bir qatorda ijtimoiy-madaniy konteksti ham muhim hisoblanadi. Biroq o‘zbek tilidagi inglizcha o‘zlashmalarni aynan lingvomadaniy yondashuv asosida o‘rgatish masalasini tizimli metodik model sifatida ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda lingvomadaniy, kommunikativ, qiyosiy va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Ingliz tilidagi o‘zlashma birliklarning ma’nosi, qo‘llanish sohasi va madaniy konnotatsiyasi ularning o‘zbek tilidagi qo‘llanish xususiyatlari bilan qiyosiy ravishda tahlil qilindi. Tadqiqot davomida o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishning leksik, semantik va lingvomadaniy komponentlari o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqildi. Shuningdek, autentik kommunikativ vaziyatlar va kontekstual topshiriqlar asosida o‘zlashma so‘zlarni o‘zlashtirishning metodik imkoniyatlari aniqlandi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirish orqali inglizcha o‘zlashmalarni lingvomadaniy yondashuv asosida o‘rgatishning bosqichma-bosqich modeli taklif qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishning lingvomadaniy jihatlarini tahlil qilish, avvalo, “so‘zning lug‘aviy ma’nosi” va “so‘zning kommunikativ-madaniy ma’nosi”

o‘rtasidagi farqni aniqlashni talab etadi. O‘quvchi *deadline* so‘zining lug‘aviy ma’nosini “oxirgi muddat” tarzida o‘zlashtirishi mumkin. Biroq ushbu so‘zning ingliz tilidagi professional va akademik kommunikatsiyada qanday vaziyatlarda ishlatilishi, uning *deadline for submission*, *meet a deadline*, *miss a deadline* kabi birikmalarda qanday kommunikativ mazmun hosil qilishi alohida o‘rganilmasa, so‘z haqidagi bilim to‘liq shakllanmaydi. Nationning lug‘at o‘rgatish bo‘yicha qarashlari ham so‘zning shakli, ma’nosi va qo‘llanishini birgalikda o‘zlashtirish zarurligini ko‘rsatadi [10].

Lingvomadaniy yondashuvda so‘z uch darajada o‘rganilishi maqsadga muvofiq: birinchidan, uning nominativ ma’nosi; ikkinchidan, kommunikativ vaziyatdagi funksiyasi; uchinchidan, ushbu birlik bilan bog‘liq madaniy konnotatsiya. Kramschning til va madaniyat munosabati haqidagi qarashlari aynan shu uchinchi jihatni tushuntirish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Uning yondashuvida til ma’nosi ijtimoiy kontekst va madaniy tajribadan ajralgan holda to‘liq anglanmaydi [2].

Inglizcha o‘zlashmalarni o‘qitishda ularning mavzuviy guruhlarga ajratilishi ham samarali natija beradi.

1-jadval

Ingliz tilidan o‘zlashgan birliklarni lingvomadaniy guruhlash

Yo‘nalish	**O‘zlashma birliklarga misollar**	**Asosiy qo‘llanish sohasi**	**Lingvomadaniy jihat**
Raqamli texnologiyalar	online, startup, streaming, software	IT, internet	raqamli hayot tarzi
Biznes	marketing, branding, networking	tadbirkorlik	biznes kommunikatsiyasi
Ta’lim	online course, deadline, feedback	ta’lim	zamonaviy akademik madaniyat
Media	influencer, content, podcast	media va ijtimoiy tarmoqlar	media madaniyati
Mehnat	coworking, freelance, meeting	mehnat bozori	zamonaviy ish madaniyati
Kundalik kommunikatsiya	shopping, delivery, service	xizmat ko‘rsatish	iste’mol madaniyati

Mazkur guruhlashdan ko‘rinadiki, o‘zlashma so‘zlarning katta qismi muayyan ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar bilan birgalikda tilga kirib keladi. Masalan, *startup* birligi oddiy “yangi kompaniya” tushunchasidan tashqari innovatsion biznes modeli, investorlar, texnologik rivojlanish va tadbirkorlik ekotizimi bilan bog‘liq tushunchalarni ham faollashtiradi. Shuning uchun bunday birlikni o‘rgatishda faqat tarjima berish emas, balki ushbu so‘zning qaysi ijtimoiy-iqtisodiy muhitda shakllanganini tushuntirish lingvomadaniy kompetensiyani rivojlantiradi.

David Crystal ingliz tilining global tilga aylanishini uning xalqaro iqtisodiy, siyosiy va kommunikativ mavqei bilan izohlaydi [1]. Shu sababli bugungi inglizcha o‘zlashmalarning ko‘pchiligi internet, biznes, texnologiya va xalqaro ta’lim kabi global kommunikatsiya sohalari orqali boshqa tillarga tarqalmoqda. Bu jarayonni o‘quvchiga tushuntirish o‘zlashma so‘zlarning paydo bo‘lish sabablarini anglashga yordam beradi.

2-jadval

O‘zlashma so‘zni lingvomadaniy o‘rgatish modeli

Bosqich	**O‘quv faoliyati**	**Maqsad**
1-bosqich	So‘z shaklini aniqlash	Fonetik va grafik shaklni o‘zlashtirish
2-bosqich	Lug‘aviy ma’noni tushuntirish	Asosiy semantik ma’noni anglash
3-bosqich	Etimologiyasini ko‘rsatish	So‘zning kelib chiqishini tushunish
4-bosqich	Madaniy kontekstni tushuntirish	Lingvomadaniy mazmunni anglash
5-bosqich	Autentik misollar berish	Real kommunikativ qo‘llanishni ko‘rish
6-bosqich	Qiyosiy tahlil	Ingliz va o‘zbek tilidagi farqlarni aniqlash
7-bosqich	Kommunikativ topshiriq	So‘zni faol nutqda qo‘llash
8-bosqich	Refleksiya va baholash	O‘zlashtirish darajasini aniqlash

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, o‘quvchi so‘zni mexanik tarzda yodlamaydi, balki uni bosqichma-bosqich semantik va madaniy tizimga joylashtiradi. Durkinning o‘zlashuv mexanizmlari haqidagi qarashlari ham so‘zning bir tildan boshqasiga o‘tishi jarayonida uning shakli va ma’nosida o‘zgarishlar yuz berishi mumkinligini ko‘rsatadi [3].

Masalan, *feedback* so‘zini olaylik. Ingliz tilida *feedback* turli kasbiy va ta’limiy vaziyatlarda fikr-mulohaza, baholash yoki takomillashtirishga qaratilgan javob ma’nolarida qo‘llanadi. Uni o‘zbek tilida “fikr-mulohaza” deb tarjima qilish asosiy ma’noni beradi. Ammo o‘quvchi *constructive feedback*, *give feedback*, *receive feedback* kabi birikmalarni bilmasa, ushbu birlikning real kommunikativ imkoniyatlaridan to‘liq foydalana olmaydi. Shu sababli o‘zlashma birlikni o‘rgatishda kollokatsiyalar va autentik kontekst muhim ahamiyatga ega.

Schmitt lug‘at o‘rgatish metodikasida leksik bilimning ko‘p komponentli ekanini ko‘rsatadi: o‘quvchi so‘zning ma’nosini bilish bilan birga uning shakli, grammatik xususiyatlari, qo‘llanishi va boshqa birliklar bilan birikishini ham o‘zlashtirishi kerak [9]. Ushbu tamoyilni inglizcha o‘zlashmalarga tatbiq etish ularning lingvomadaniy xususiyatlarini chuqurroq o‘zlashtirishga imkon beradi.

Yana bir muhim masala o‘zlashma so‘zlarning o‘zbek tilida semantik transformatsiyaga uchrashi bilan bog‘liq. Biror birlik ingliz tilida muayyan ma’nolar tizimiga ega bo‘lsa-da, boshqa tilga kirgach, uning qo‘llanish doirasi torayishi, kengayishi yoki mahalliy kommunikativ ehtiyojlar ta’sirida yangi konnotatsiya hosil qilishi mumkin. Bunday holatlarda o‘qituvchi ingliz tilidagi original ma’no bilan o‘zbek tilidagi amaliy qo‘llanishni qiyoslashga imkon beradigan topshiriqlardan foydalanishi lozim.

Masalan, *marketing*, *branding*, *business*, *service*, *online*, *content* kabi birliklar o‘zbek tilidagi nutqda ham faol uchraydi. Biroq ularning o‘zbekcha nutqdagi qo‘llanishi ko‘pincha ingliz tilidagi original kommunikativ muhitdan farq qilishi mumkin. Shuning uchun o‘quvchiga “ingliz tilida bu birlik qanday qo‘llanadi?” va “o‘zbek tilida u qanday ishlatiladi?” degan ikki savol asosida tahlil topshirig‘ini berish maqsadga muvofiq.

3-jadval

Lingvomadaniy tahlil uchun namunaviy topshiriq

So‘z	Ingliz tilidagi asosiy ma’no	O‘zbek tilidagi qo‘llanish	O‘rgatishda e’tibor beriladigan jihat
startup	yangi, tez rivojlanishga yo‘naltirilgan biznes	startap	innovatsion biznes madaniyati
networking	professional aloqalar o‘rnatish	networking	kasbiy muloqot madaniyati
feedback	fikr-mulohaza	fikr-mulohaza/feedback	konstruktiv muloqot
deadline	oxirgi muddat	dedlayn/muddat	vaqtni boshqarish madaniyati
influencer	auditoriyaga ta’sir qiluvchi shaxs	influencer	raqamli media madaniyati
coworking	umumiy ish maydoni	kovorking	zamonaviy mehnat madaniyati
freelance	mustaqil buyurtma asosida ishlash	frilans	mehnat bozorining yangi shakli
content	media yoki axborot materiali	kontent	raqamli kommunikatsiya

Jadvaldagi birliklarning o‘rgatilishida ularning faqat tarjimasini yodlatishdan ko‘ra, “so‘z + kontekst + madaniy vaziyat + kommunikativ vazifa” modeli samaraliroq hisoblanadi. Bunday yondashuv Byram tomonidan ilgari surilgan madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya konsepsiyasi bilan hamohangdir. Chunki o‘quvchi til birligini bilishdan tashqari, uni muayyan kommunikativ va madaniy vaziyatda qanday ishlatishni ham o‘rganadi [4].

O‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishda autentik materiallardan foydalanish ham muhim metodik vosita hisoblanadi. Ingliz tilidagi yangiliklar, reklama matnlari, biznes yozishmalari, ijtimoiy tarmoq postlari, podkastlar, videolar va ta’limiy platformalardan olingan qisqa materiallar o‘quvchiga so‘zning tabiiy kontekstini ko‘rsatadi. Nationning lug‘at o‘rgatish metodikasiga oid qarashlarida ham kontekst orqali so‘z ma’nosini ochish va turli faoliyatlar orqali uni mustahkamlash muhimligi ko‘rsatiladi [10].

Lingvomadaniy topshiriqlarning yana bir samarali shakli qiyosiy tahlildir. Bunda o‘quvchilarga ingliz tilidagi autentik gap va uning o‘zbekcha tarjimasi berilib, ikki tildagi ma’no, uslub va kommunikativ vazifa o‘rtasidagi farqlar aniqlatiladi. Masalan:

Inglizcha: *We need to meet the deadline.*

O‘zbekcha: *Biz belgilangan muddatga ulgurishimiz kerak.*

Bu misolda *deadline*ni shunchaki “oxirgi muddat” deb tarjima qilish mumkin. Ammo *meet the deadline* birikmasining yaxlit kommunikativ ma’nosi “belgilangan muddatga ulgurmoq” tarzida ifodalanadi. Demak, o‘quvchi alohida so‘zni emas, uning kommunikativ birikma tarkibidagi vazifasini ham o‘zlashtirishi kerak.

Agar *feedback* birligi o‘rganilayotgan bo‘lsa, o‘quvchilarga *The teacher gave constructive feedback on the students’ presentations* kabi autentik mazmundagi gap berilib, undagi *constructive feedback* birikmasining ma’nosi muhokama qilinishi mumkin. Keyinchalik o‘quvchilar o‘zlarining o‘quv faoliyatiga oid vaziyatlarda ushbu birlikdan foydalanib, mustaqil gaplar tuzadilar. Bunday yondashuv yangi so‘zning passiv lug‘at tarkibidan faol lug‘at tarkibiga o‘tishiga yordam beradi.

Agar lingvomadaniy komponent hisobga olinmasa, o‘quvchi inglizcha birlikning shaklini bilgan holda ham uni noo‘rin vaziyatda ishlatishi mumkin. Bu esa kommunikativ xatolarga olib keladi. Kramsch til birliklarining ma’nosi ijtimoiy kontekst va madaniy tajriba bilan bog‘liqligini ta’kidlaganligi sababli, til ta’limida kontekstual va madaniy izohlarning o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi [2].

Shuningdek, o‘zlashma so‘zlarning o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlari ham mavjud. O‘quvchiga “Nima uchun ushbu so‘z aynan ingliz tilidan kirib keldi?”, “Uning o‘zbekcha muqobili mavjudmi?”, “Nima sababdan odamlar inglizcha variantni ishlatishni afzal ko‘rmoqda?”, “So‘z o‘zbek tiliga kirgach, uning ma’nosida o‘zgarish yuz berdimi?” kabi savollar berilishi mumkin. Bunday savollar o‘quvchini tayyor tarjimani qabul qilishdan ko‘ra til va jamiyat o‘rtasidagi munosabatni tahlil qilishga undaydi.

Agar ushbu yondashuvni ta’lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etilsa, o‘zlashma so‘zlarni o‘rganish uchta asosiy natijani ta’minlaydi. Birinchidan, o‘quvchining lug‘at boyligi kengayadi. Ikkinchidan, uning kommunikativ kompetensiyasi rivojlanadi. Uchinchidan, u ingliz tilidagi birliklar ortida mavjud bo‘lgan madaniy va ijtimoiy mazmunni anglash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shu asosda ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatish samaradorligini quyidagi tizim orqali ifodalash mumkin:

O‘zlashma so‘z → lug‘aviy ma’no → etimologik ma’lumot → kontekst → madaniy konnotatsiya → kommunikativ vaziyat → amaliy qo‘llash → refleksiya.

Mazkur ketma-ketlik o‘zlashma so‘zlarni mexanik yodlashdan farqli ravishda ularni funksional va lingvomadaniy birlik sifatida o‘zlashtirishni ta’minlaydi. Shu jihatdan lingvomadaniy yondashuv zamonaviy ingliz tili ta’limida o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatishning muhim metodik yo‘nalishi sifatida qaralishi mumkin.

XULOSA

Ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni o‘rgatish masalasi zamonaviy til ta’limida faqat lug‘at boyligini kengaytirish vazifasi bilan cheklanmaydi. O‘zlashma birliklarning faol qo‘llanishi ularni yuzaga keltirgan ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik va madaniy jarayonlar bilan bevosita bog‘liq bo‘lganligi sababli, ularni o‘qitishda lingvomadaniy yondashuvdan foydalanish muhim metodik zarurat hisoblanadi.

Tadqiqot natijasida ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni samarali o‘rgatish uchun ularning shakli, lug‘aviy ma’nosi, etimologiyasi, kontekstdagi qo‘llanishi va madaniy konnotatsiyasini o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish maqsadga muvofiqligi aniqlandi. Bunda autentik matnlar, kontekstual topshiriqlar, qiyosiy tahlil, kollokatsiyalar, madaniy kommentariyalar va kommunikativ vaziyatlardan foydalanish o‘quvchilarning so‘zlarni mazmunli o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Inglizcha o‘zlashmalarni lingvomadaniy nuqtayi nazardan o‘rgatish o‘quvchilarning nafaqat leksik kompetensiyasini, balki kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyasini ham rivojlantiradi. O‘quvchi o‘zlashma birlikning tarjimasini bilish bilan bir qatorda, uning qaysi vaziyatda, qanday maqsadda va qanday madaniy kontekstda ishlatilishini tushunadi. Bu esa xorijiy tilni real kommunikativ muhitda qo‘llash samaradorligini oshiradi.

Tadqiqotda taklif etilgan “o‘zlashma so‘z – lug‘aviy ma’no – etimologiya – kontekst – madaniy konnotatsiya – kommunikativ vaziyat – amaliy qo‘llash” modeli inglizcha o‘zlashmalarni tizimli ravishda o‘rgatish uchun metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Mazkur model asosida o‘quv materiallarini ishlab chiqish, o‘zlashma birliklarning tematik lug‘atlarini yaratish va lingvomadaniy topshiriqlar tizimini

shakllantirish istiqboldagi metodik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, ingliz tilidagi o‘zlashma so‘zlarni lingvomadaniy jihatdan o‘rgatish til va madaniyatning o‘zaro uzviyligini ta’minlaydi, o‘quvchilarning zamonaviy kommunikativ muhitga moslashish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda xorijiy til ta’limining mazmunini amaliy va madaniy jihatdan boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Crystal D. English as a Global Language. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 212 p.
2. Kramsch C. J. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998. 134 p.
3. Durkin P. The Oxford Guide to Etymology. Oxford: Oxford University Press, 2009. 360 p.
4. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p.
5. Haugen E. The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1953. 695 p.
6. Durkin P. Borrowed Words: A History of Loanwords in English. Oxford: Oxford University Press, 2014. 560 p.
7. Agar M. Language Shock: Understanding the Culture of Conversation. New York: William Morrow, 1994. 284 p.
8. Byram M., Kramsch C. Why Is It so Difficult to Teach Language as Culture? // The German Quarterly. 2008. Vol. 81, No. 1. P. 20–34.
9. Schmitt N. Vocabulary in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 224 p.
10. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 492 p.
11. Newmark P. A Textbook of Translation. New York: Prentice-Hall International, 1988. 292 p.